

رابطه بین سبک‌های دلبستگی با قلدری و قربانی شدن سایبری در دختران نوجوان: نقش میانجی
مقایسه اجتماعی مجازی

The relationship between attachment styles and cyberbullying and victimization in
adolescent girls: The mediating role of virtual social comparison

Ensieh Khaleli

Department of Psychology, Ar.C., Islamic Azad University, Arak, Iran.

Mohammad Mehdi Jahangiri *

Department of Psychology, Ar.C., Islamic Azad University, Arak, Iran.

mm.jahangiri@iaau.ac.ir

Davood Taghvaei

Department of Psychology, Ar.C., Islamic Azad University, Arak, Iran.

انسبیه خالیدی

گروه روان شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

(نویسنده مسئول)

محمد مهدی جهانگیری

گروه روان شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

داوود تقوایی

گروه روان شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

Abstract

The present study aimed to determine the mediating role of virtual social comparison on the relationship between attachment styles and cyberbullying and victimization. The research method was descriptive-correlational, structural equation modeling. The statistical population includes girl students in the second year of high school in Tehran in the academic year 2024-2025, of which 321 were selected as samples using a multi-stage cluster method. The CBVEQ (Antoniadou et al., 2016), the RAAS (Collins, 1996), and the SCOS (Gibbons & Buunk, 1999) were used to collect data. Data analysis was performed using structural equation modeling. The results showed that the proposed model had a favorable fit. It was also found that the relationship between secure attachment and bullying and victimization was negatively significant, and the relationship between anxious attachment and cyber victimization was positively significant ($p < 0.001$). The relationship between anxious attachment and cyberbullying was not significant ($p > 0.05$). Social comparison had a positive and significant relationship with bullying and cyber victimization ($p < 0.001$). Another finding of the study showed that there was a positive and significant relationship between anxious and avoidant attachment and virtual comparison ($p < 0.001$). Finally, the results of the bootstrap analysis showed that virtual comparison had a significant ($p < 0.001$) mediating role in the relationship between attachment styles and bullying and cyber victimization. This indicates that attachment styles, given the important role of virtual comparison, can explain cyberbullying and victimization, and it is essential to pay attention to these factors in programs to reduce cyberbullying and victimization.

Keywords: Attachment Styles, Cyber Victimization, Cyberbullying, Virtual Social Comparison.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش میانجی مقایسه اجتماعی مجازی در رابطه بین سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری انجام شد. روش پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ بود که از این میان ۳۲۱ نفر به شیوه خوشه‌ای چند مرحله‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه تجربه قلدری-قربانی سایبری (CBVEQ؛ آنتیادو و همکاران، ۲۰۱۶)، مقیاس تجدید نظر شده دلبستگی بزرگسالان (RAAS؛ کولینز، ۱۹۹۶) و مقیاس جهت‌گیری مقایسه اجتماعی (SCOS؛ گیبونز و بونک، ۱۹۹۹) استفاده شد. تحلیل داده‌ها به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. نتایج نشان داد، مدل پیشنهادی از برازش مطلوب برخوردار بود. مشخص شد، ارتباط میان دلبستگی ایمن و قلدری و قربانی شدن به صورت منفی معنادار و ارتباط میان دلبستگی اضطرابی با قربانی شدن سایبری به صورت مثبت معنادار بود ($p < 0.001$). ارتباط میان دلبستگی اضطرابی و قلدری سایبری معنادار نبود ($p > 0.05$). مقایسه اجتماعی با قلدری و قربانی شدن سایبری رابطه مثبت معناداری داشت ($p < 0.001$). میان دلبستگی اضطرابی و اجتنابی با مقایسه مجازی نیز ارتباط مثبت معناداری وجود داشت ($p < 0.001$). در نهایت نتایج تحلیل بوت استرپ نشان داد، مقایسه مجازی در رابطه میان سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری به طور معنادار ($p < 0.001$) نقش میانجی داشت. این نشان می‌دهد که سبک‌های دلبستگی با توجه به نقش مهم مقایسه مجازی می‌توانند تبیین کننده قلدری و قربانی شدن سایبری باشند و لزوم توجه به این عوامل در برنامه‌های کاهش قلدری و قربانی شدن سایبری ضروری است.

واژه‌های کلیدی: سبک‌های دلبستگی، قربانی شدن سایبری، قلدری سایبری، مقایسه اجتماعی مجازی.

مقدمه

نوجوانی، دوره‌ای که با رشد و نمو سریع مشخص می‌شود، اغلب با شیوع بالای رفتارهای پرخطر، مانند استفاده بیش از حد از اینترنت^۱، رسانه‌های اجتماعی^۲ و مشکلات روانی-اجتماعی همراه است (ازتورک^۳ و همکاران، ۲۰۲۵). از آنجایی که نوجوانی دربرگیرنده رشد هویت، روابط با همسالان و استقلال است، به نظر می‌رسد ابزارهای ارائه شده توسط رسانه‌های اجتماعی تقریباً با دوره نوجوانی همسو هستند (کاسیو^۴ و همکاران، ۲۰۲۳). تحقیقات از این ایده پشتیبانی می‌کنند که نوجوانان از رسانه‌های اجتماعی برای دستیابی به وظایف حیاتی رشد، مانند جستجوی یک حس منسجم از خود از طریق خودابرازگری و آزمایش هویت استفاده می‌کنند (کوکوک^۵ و همکاران، ۲۰۲۴)؛ با این حال، نگرانی‌هایی در مورد تهدیداتی که نوجوانان در رسانه‌های اجتماعی با آن مواجه می‌شوند و پیامدهای نامطلوب سلامتی مانند علائم افسردگی و اضطراب (لیتان^۶، ۲۰۲۵) مطرح شده است؛ تهدیدات رسانه‌های اجتماعی شامل طیف گسترده‌ای از موقعیت‌های خطرناک و آسیب‌زا (آگنیبین^۷ و همکاران، ۲۰۲۳) مانند قلدری^۸ و قربانی شدن سایبری^۹ (وانگ^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۵)، تبعیض آنلاین^{۱۱} به عنوان مثال آزار جنسی، تبعیض نژادی (تائو و فیشر^{۱۲}، ۲۰۲۲) و اطلاعات نادرست (سوسول^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۳) است که در بستر رسانه‌های اجتماعی پدیدار می‌شوند.

قلدری سایبری به عنوان یک عمل عمدی، مکرر و خصمانه تعریف می‌شود که با استفاده از روش‌های ارتباط الکترونیکی برای آسیب رساندن به فرد دیگر انجام می‌شود (کومار و گلدشتاین^{۱۴}، ۲۰۲۰). قلدری سایبری می‌تواند به روش‌های مختلفی مانند ارسال پیام‌های مخرب یا تهدیدآمیز از طریق ابزارهای ارتباط الکترونیکی، انتشار اطلاعات خصوصی در مورد دیگران در پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی و به اشتراک گذاشتن فیلم‌ها یا عکس‌های افراد بدون اجازه آنها آشکار شود (ازتورک و همکاران، ۲۰۲۵). شیوع قلدری سایبری در میان نوجوانان بین ۶ تا ۴۶/۳ درصد گزارش شده است (ژو^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۱) و این میزان در پسران بیشتر از دختران (۹/۳ درصد در مقابل ۵/۶ درصد) است (بائمان^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۳). قربانیان آزار و اذیت سایبری احتمالاً هیجانات خود را از طریق قلدری سایبری تخلیه می‌کنند و خود مرتکب آن می‌شوند و به این چرخه معیوب کمک می‌کنند (سان^{۱۷} و همکاران، ۲۰۲۰). لذا نقش‌های قلدر و قربانی می‌توانند با هم عوض شوند (دو^{۱۸} و همکاران، ۲۰۲۰). بر اساس نظریه فشار عمومی^{۱۹} (پوتچین و هیندوجا^{۲۰}، ۲۰۱۱) قربانی آزار سایبری، به عنوان یک محرک منفی، منبع فشار مهمی است که منجر به ارتکاب قلدری سایبری می‌شود. برخی از مطالعات نشان داده‌اند که بسیاری از قربانیان آزار سایبری، مرتکبان قلدری سایبری نیز هستند (بائومان و همکاران، ۲۰۲۳). بنابراین، بررسی عوامل خطر یا محافظتی برای قلدری و قربانیان قلدری سایبری و شناسایی مکانیسم‌های روان‌شناختی زیربنایی آن اهمیت بسزایی دارد.

بر اساس پیشینه پژوهشی، قلدری و قربانی شدن سایبری به احتمال زیاد ناشی از ترکیبی از عوامل خطر روان‌شناختی و رفتاری است (سورنتینو^{۲۱} و همکاران، ۲۰۲۳)؛ کاستوریرانتا^{۲۲} و همکاران، ۲۰۲۵). از نظر عوامل زمینه‌ای و محیطی، تحقیقات نشان داده است که محیط-های نابهنجار خانواده از عوامل خطر زمینه‌ای برجسته مرتبط با قربانی شدن در قلدری سایبری هستند (آراتو^{۲۳} و همکاران، ۲۰۲۲).

1. Excessive internet use
2. Excessive use of social medi
3. Öztürk
4. Cascio
5. Kucuk
6. Liñan
7. Ognibene
8. Cyberbullying
9. Cyberbullying victims
10. Wang
11. Online discrimination
12. Tao & Fisher
13. Southwell
14. Kumar & Goldstein
15. Zhu
16. Baumann
17. Sun
18. Dou
19. General strain theory (GST)
20. Patchin & Hinduja
21. Sorrentino
22. Kasturiratna
23. Arató

کاستوریرانتا و همکاران، ۲۰۲۵). نظریه دلبستگی^۱ (بالبی^۲، ۱۹۶۹؛ شاور و میکولینسر^۳، ۲۰۱۴) چارچوبی بالقوه برای توضیح ارتباط بین روابط با والدین و روابط مشکل ساز با همسالان را تشکیل می‌دهد؛ بر اساس این نظریه اولین پیوندهایی که فرد با مراقبان خود در دوران نوزادی ایجاد می‌کند، تأثیر طولانی مدتی بر روابط بین فردی در بزرگسالی دارد (کسیدی^۴ و همکاران، ۲۰۱۳). به لحاظ تجربی نیز، در پژوهش‌هایی روابط میان سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری مورد تأیید قرار گرفته است (یانگ^۵ و همکاران، ۲۰۲۳؛ ادریم^۶ و همکاران، ۲۰۲۲؛ کیو^۷ و همکاران، ۲۰۲۲). در همین ارتباط یانگ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی نشان دادند، افراد با دلبستگی اضطرابی^۸ بالا، تمایل به رفتارهای پرخطر و خودابرازی بیش از حد در رسانه‌های اجتماعی دارند، که به نوبه خود آن‌ها را در معرض خطر بیشتر قلدری سایبری قرار می‌دهد. با این حال علیرغم ارتباط میان سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری، مشخص نیست که آیا این ارتباط به صورت مستقیم است و یا برخی عوامل و متغیرها در این رابطه اثر میانجی دارند.

مطالعات قبلی اذعان کرده‌اند که مقایسه اجتماعی^۹ یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین کننده رفتار است (مک کومب^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۳؛ تایلور و آمس^{۱۱}، ۲۰۲۴). بر اساس نظریه مقایسه اجتماعی فستینگر^{۱۲} (۱۹۵۴)، وقتی افراد معیارهای عینی برای ارزیابی ندارند، تمایل دارند توانایی‌ها و ارزش‌های خود را با مقایسه خود با دیگران ارزیابی کنند. در محیط‌های آنلاین، خودابرازی‌های گزینشی (مثلاً پست‌های ایده‌آل رسانه‌های اجتماعی) قرار گرفتن در معرض مقایسه اجتماعی رو به بالا^{۱۳} را افزایش می‌دهد و آن را به یک فرآیند روانشناختی اجتناب‌ناپذیر تبدیل می‌کند (وردواین^{۱۴} و همکاران، ۲۰۲۰). محرومیت نسبی^{۱۵} یک سازه اصلی در تحقیقات مقایسه اجتماعی، زمانی رخ می‌دهد که افراد تفاوت‌هایی را در منابع، فرصت‌ها یا وضعیت اجتماعی نسبت به دیگران درک می‌کنند (لانکفورد و سیلوا^{۱۶}، ۲۰۲۴). این تفاوت‌های ادراک شده، ارزیابی‌های شناختی (مثلاً «من لایق بهتر هستم») و پاسخ‌های هیجانی (مثلاً حسادت، کینه) را تحریک می‌کند که تعادل روانشناختی را مختل می‌کند (وردواین و همکاران، ۲۰۲۰). برای جبران، افراد ممکن است درگیر قلدری سایبری شوند - یک راهبرد مقابله‌ای ناسازگارانه برای بازگرداندن انصاف درک شده یا کاهش هیجانات منفی (پارک و پارک^{۱۷}، ۲۰۲۴؛ شو و لی^{۱۸}، ۲۰۲۴). از سویی دیگر، نتایج پژوهش‌ها بر نقش سبک‌های دلبستگی در پیش‌بینی مقایسه اجتماعی تأکید دارند (پارواتی^{۱۹} و همکاران، ۲۰۲۴؛ هاشمیان و همکاران، ۱۴۰۱).

علی‌رغم شیوع روزافزون استفاده از رسانه‌های اجتماعی و افزایش تقاضا برای تحقیقات بیشتر با تمرکز بر قلدری و قربانیان قلدری سایبری، درک فعلی از عوامل خطر روانشناختی و رفتاری مرتبط با قلدری و قربانی شدن در قلدری سایبری همچنان محدود است، به ویژه در میان جمعیت نوجوانان. با این حال، چنین اطلاعاتی برای شناسایی قربانیان بالقوه و برنامه‌ریزی مداخلات آموزشی و محافظتی هدفمند، اهمیت بسزایی دارد. به لحاظ نظری نیز می‌تواند شکاف‌های موجود در ادبیات مربوط به قلدری و قربانی شدن سایبری را برطرف کند و ادراک نظری از این پدیده را عمیق‌تر سازد. در همین راستا پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش میانجی مقایسه اجتماعی مجازی در رابطه میان سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری در دختران نوجوان انجام شد.

- 1 . Attachment theory
- 2 . Bowlby
- 3 . Shaver & Mikulincer
- 4 . Cassidy
- 5 . Yang
- 6 . Erdem
- 7 . Köiv
- 8 . Attachment anxiety (AA)
- 9 . social comparison
- 10 . McComb
- 11 . Taylor & Armes
- 12 . Festinger's social comparison theory
- 13 . upward social comparison (USC)
- 14 . Verduyn
- 15 . relative deprivation (RD)
- 16 . Lankford & Silva
- 17 . Park & Park
- 18 . Xu & Li
- 19 . Paravati

روش

روش پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دختر مشغول به تحصیل در دوره دوم متوسطه (دولتی/غیردولتی) ناحیه دو شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به تعداد ۱۷۵۳۹۸ نفر بود. در مدل‌سازی معادلات ساختاری، حجم نمونه می‌تواند بین ۱۰ تا ۲۰ مشاهده به ازای هر پارامتر مدل تعیین شود (کلاین^۱، ۲۰۲۳). همچنین حداقل حجم نمونه دویست نفر قابل دفاع است (کلاین، ۲۰۱۶). با در نظر گرفتن دیدگاه مذکور و تعداد پارامترهای برآورد شده در مدل پژوهش (۶ پارامتر) حجم نمونه مطلوب بین ۶۰ تا ۱۲۰ نفر برآورد شد؛ که به منظور افزایش دقت نمونه‌گیری، افت احتمالی شرکت‌کنندگان و یا نقص در تکمیل ابزارها و نیز قابل دفاع بودن، حجم نمونه پژوهش به ۴۰۰ نفر افزایش یافت؛ پس از جمع‌آوری و بررسی، پرسشنامه‌های مربوط به ۷۳ شرکت‌کننده به دلیل نقص در تکمیل، از پژوهش حذف و در نهایت تعداد ۳۲۱ پرسشنامه تحلیل شد. انتخاب نمونه‌ها به شیوه خوشه‌ای چندمرحله‌ای و در بازه زمانی فرودین ماه ۱۴۰۳ تا خرداد ماه ۱۴۰۴ و بر اساس ملاک‌های پژوهش صورت گرفت. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل رضایت آگاهانه شرکت‌کننده برای شرکت در پژوهش؛ دانش‌آموزان دختر در بازه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال؛ عدم ابتلا به بیماری‌های جسمانی و روان‌شناختی بر اساس گزارش شخصی و عدم هر گونه ناتوانی جسمانی قابل تشخیص بود. عدم تمایل به مشارکت در پژوهش و وجود پرسشنامه‌های مخدوش (عدم پاسخ به حداقل ۵ درصد از سوال‌های یک پرسشنامه) از ملاک‌های خروج از پژوهش بود. ملاحظات اخلاقی شامل رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان، رعایت اصل رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات و عدم هر گونه آسیب به آن‌ها بود. علاوه بر این پژوهش حاضر دارای کد اخلاق به شماره IR.IAU.ARAK.REC.1403.252 از کمیته اخلاق در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک بود. در نهایت تحلیل داده‌ها به روش مدل‌یابی معادلات ساختاری، در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۷ و AMOS نسخه ۲۳ انجام گرفت.

ابزار سنجش

پرسشنامه تجربه قلدری-قربانی سایبری^۲ (CBVEQ): این ابزار ۲۴ گویه‌ای توسط آنتیادو^۳ و همکاران (۲۰۱۶) طراحی و اعتباریابی شده است. این پرسشنامه دو عامل قربانی سایبری و قلدری سایبری را از بُعد مستقیم و غیر مستقیم می‌سنجد. پاسخ‌گویی به سوالات در طیف لیکرتی پنج درجه‌ای از هرگز (=۱) تا هر روز (=۵) انجام می‌شود. بر اساس این سیستم نمره‌دهی، پاسخ دهنده می‌تواند در هر عامل بین ۲۴ تا ۱۲۰ امتیاز کسب کند. نمره بالاتر نشان دهنده تجربه بالاتر قلدری-قربانی شدن سایبری است. آنتیادو و همکاران (۲۰۱۶) روایی پرسشنامه را به روش تحلیل عاملی تأییدی مناسب ارزیابی کردند. همچنین پایایی آن به روش آلفای کرونباخ برای عامل قلدری سایبری ۰/۸۹ و برای عامل قربانی سایبری ۰/۸۰ گزارش شد (آنتیادو و همکاران، ۲۰۱۶). نوری‌پور و همکاران (۲۰۲۴) روایی واگرایی، نسخه فارسی پرسشنامه را از طریق ضرایب همبستگی به دست آمده میان شاخص کل تجربه قلدری-قربانی سایبری با ارتباط مدرسه (۲=۰/۳۵) و همدلی (۲=۰/۴۲) قابل قبول گزارش کردند. پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۸ و به روش بازآزمایی پس از دو هفته ۰/۸۱ به دست آمده است. در پژوهش حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ برای قربانی شدن سایبری ۰/۹۰ و برای قلدری سایبری ۰/۹۴ به دست آمد.

مقیاس تجدید نظر شده دلبستگی بزرگسالان^۴ (RAAS): ابزاری ۱۸ گویه‌ای توسط کولینز^۵ (۱۹۹۶) طراحی شده است. این مقیاس هر یک از سه بعد نزدیکی^۶، وابستگی^۷ و اضطراب^۸ را با شش گویه مورد ارزیابی قرار می‌دهد. نمره‌گذاری آن در طیف پنج درجه‌ای لیکرت از به هیچ وجه با خصوصیات من تطابق ندارد (=۱) تا کاملاً با خصوصیات من تطابق دارد (=۵) صورت می‌گیرد. بازه نمره آزمون در هر سبک دلبستگی بین ۶ تا ۲۴ است. در این مقیاس میانگین نمرات بالا در نزدیکی و وابستگی و میانگین نمرات پایین در اضطراب=دلبستگی ایمن؛ میانگین نمرات بالا در اضطراب، میانگین نمرات متوسط در نزدیکی و وابستگی=دلبستگی اضطرابی و میانگین نمرات پایین در نزدیکی، وابستگی و اضطراب=دلبستگی اضطرابی است. کولینز (۱۹۹۶) پایایی این مقیاس را به روش آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس نزدیکی ۰/۷۷، وابستگی ۰/۷۸ و اضطراب ۰/۸۵ گزارش کرده است. در بررسی روایی همزمان، ضرایب همبستگی میان وابستگی و نزدیکی

1. Kline

2. Cyber-Bullying/Victimization Experiences Questionnaire (CBVEQ)

3. Antoniadou

4. Revised Adult Attachment Scale (RAAS)

5. Collins

6. Closeness

7. Dependence (D)

8. Anxiety (A)

($r=0/38$) و اضطراب و وابستگی ($r=-0/24$) به دست آمد (کولینز، ۱۹۹۶). در ایران عسگری زاده و همکاران (۱۴۰۲) پایایی مقیاس فارسی را به روش آلفای کرونباخ برای اضطراب $0/83$ و اجتناب $0/76$ گزارش کردند. در بررسی روایی همگرا، ضرایب همبستگی اضطراب و اجتناب با پرسشنامه ذهنی سازی، صفات مرزی و بدتنظیمی هیجانی در محدوده ($r=-0/44$ تا $-0/60$) به دست آمده است. در پژوهش حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ برای دلبستگی ایمن $0/73$ ، دلبستگی اضطرابی $0/81$ و دلبستگی اجتنابی $0/75$ به دست آمد.

مقیاس جهت گیری مقایسه اجتماعی^۱ (SCOS): این ابزار ۱۱ گویه ای توسط گیبونز و بونک^۲ (۱۹۹۹) طراحی شده است و در نسخه فارسی به ۹ گویه کاهش یافت (احمدی قوزلجه، ۱۳۹۸). نسخه فارسی ۹ گویه ای این مقیاس دو خرده مقیاس توانایی^۳ و عقیده^۴ را مورد ارزیابی قرار می دهد. نمره گذاری آن در طیف لیکرت پنج درجه ای از کاملاً مخالفم (=۱) تا کاملاً موافقم (=۵) انجام می شود. بر این اساس حداقل و حداکثر نمره شرکت کننده در نسخه فارسی مقیاس در محدوده ۹ تا ۴۰ قرار دارد. نمره بالاتر نشان دهنده سطوح بالاتر مقایسه مجازی است. گیبونز و بونک (۱۹۹۹) روایی همزمان را از طریق بررسی ضرایب همبستگی با مقیاس عزت روزنبرگ ($r=0/51$ تا $-0/16$) و عواطف منفی ($r=0/39$ تا $-0/14$) مناسب گزارش کردند. پایایی به روش آلفای کرونباخ در نمونه های مختلف از $0/77$ تا $0/85$ گزارش شده است. احمدی قوزلجه و همکاران (۱۳۹۸) پایایی نسخه فارسی مقیاس را به روش آلفای کرونباخ پس از حذف گویه های ۵ و ۱۱ برای عامل توانایی $0/72$ ، عامل عقیده $0/80$ و شاخص کل مقیاس جهت گیری اجتماعی $0/80$ گزارش کردند. در بررسی روایی همزمان، ضرایب همبستگی عامل توانایی با عامل عقیده ($r=0/48$)، شاخص کل مقیاس ($r=0/86$) و عامل عقیده با شاخص کل مقیاس ($r=0/86$) به دست آمده است. در پژوهش حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ برای مؤلفه توانایی $0/79$ ، عقیده $0/78$ و برای شاخص کل مقیاس جهت گیری مقایسه اجتماعی $0/85$ به دست آمد.

یافته ها

شرکت کنندگان در این پژوهش، ۳۲۱ نفر از دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه بودند؛ میانگین سنی دانش آموزان و انحراف معیار آن ۱۶/۷۱ سال و ۱/۰۰۳ بود. به لحاظ سطوح تحصیلی ۳۸/۳ درصد (۱۲۳ نفر) از دانش آموزان در پایه تحصیلی یازدهم، ۳۲/۱ درصد (۱۰۳ نفر) در پایه دوازدهم و ۲۹/۶ درصد (۹۵ نفر) در پایه تحصیلی دهم به تحصیل اشتغال داشتند.

جدول ۱. ماتریس همبستگی، میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش

۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
								۱. دلبستگی ایمن
						-	-0/54**	۲. دلبستگی اضطرابی
					-	0/69**	-0/54**	۳. دلبستگی اجتنابی
				-	0/39**	0/32**	-0/29**	۴. توانایی
			-	0/61**	0/37**	0/36**	-0/22*	۵. عقیده
		-	0/88**	0/91**	0/38**	0/43**	-0/28**	۶. مقایسه اجتماعی مجازی
	-	0/30**	0/20*	0/33**	0/21**	0/18**	-0/29**	۷. قلدری سایبری
-	0/52**	0/39**	0/29*	0/40**	0/42**	0/50**	-0/40**	۸. قربانی شدن سایبری
۲۶/۵۸	۲۲/۰۲	۲۳/۴۱	۱۱/۵۴	۱۱/۸۶	۱۸/۸۱	۱۹/۰۲	۱۹/۸۶	میانگین
۱۲/۱۸	۱۰/۷۶	۸/۶۷	۴/۵۳	۵/۱۱	۵/۴۶	۶/۴۴	۵/۷۴	انحراف استاندارد
0/91	0/56	0/22	-0/06	0/36	-0/03	-0/06	-0/20	کجی
-0/11	0/75	-0/71	-0/85	-0/60	-0/74	-0/84	-0/89	کشیدگی

* $P < 0/05$ ** $P < 0/01$

۱. Comparisons Orientation Scale (SCOS)

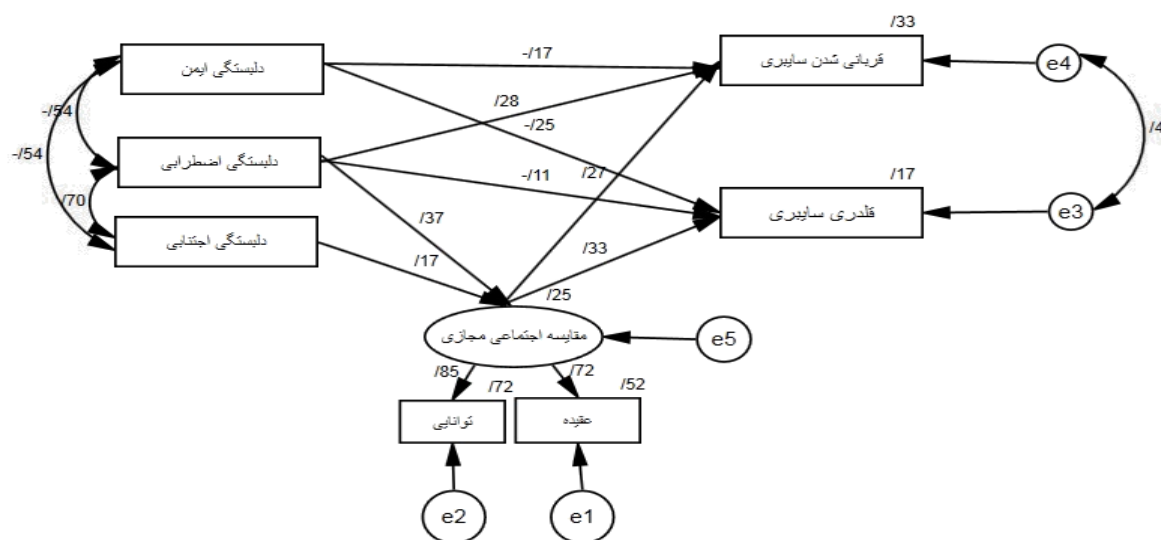
۲. Gibbons & Buunk

۳. Ability

۴. Opinion

در جدول ۱ شاخص‌های توصیفی و ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش به روش همبستگی پیرسون ارائه شده است. بر اساس نتایج جدول (۱)، روابط میان متغیرهای پژوهش به میزان زیادی بر مسیرهای مورد انتظار منطبق بود و مشخص شد، رابطه میان دلبستگی ایمن با قلدری سایبری، قربانی شدن سایبری و مقایسه اجتماعی مجازی به صورت منفی معنادار بود ($p < 0/05$). بین دلبستگی اضطرابی، اجتنابی و مقایسه اجتماعی مجازی با قلدری سایبری و قربانی شدن سایبری همبستگی مثبت معناداری وجود داشت ($p < 0/05$). روابط میان دلبستگی اضطرابی و اجتنابی با مقایسه اجتماعی مجازی نیز به صورت مثبت معنادار بود ($p < 0/05$). پس از اطمینان از وجود همبستگی بین مؤلفه‌ها، ابتدا پیش فرض‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری بررسی شد.

مدل‌سازی معادلات ساختاری نیازمند بررسی مفروضات نرمال بودن تک متغیره و چند متغیره توزیع متغیرها، عدم همخطی چندگانه و استقلال خطاها است. مقادیر کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش با توجه به نتایج جدول ۱، در دامنه ± 2 برای کجی و ± 7 برای کشیدگی قرار داشت و از توزیع نرمال برخوردار بود (شوماخر و لوماکس^۱، ۲۰۱۲). در بررسی نرمال بودن چندمتغیره، قدر مطلق نسبت بحرانی^۲ «ضرب ماردیا»، $2/243$ به دست آمد؛ لذا این نتیجه حاصل شد که توزیع ترکیب تمام متغیرها نرمال بود (قاسمی، ۱۳۸۹). در بررسی عدم همخطی چندگانه با استفاده از شاخص‌های ضریب تحمل^۳ و تورم واریانس^۴، مشخص شد ضرایب تحمل، سبک‌های دلبستگی و مقایسه اجتماعی مجازی به عنوان متغیرهای پیش‌بین در مدل از $0/428$ تا $0/832$ در تغییر بود. شاخص تورم واریانس نیز از $1/193$ تا $2/339$ متغیر است؛ بر این اساس عدم همخطی چندگانه نتیجه گرفته شد. مفروضه استقلال خطاها نیز با استفاده از آماره دوربین-واتسون^۵ مورد تأیید قرار گرفت ($DW=1/68$). پس از بررسی مفروضات، ارزیابی مدل پژوهش با استفاده از تحلیل مسیر در نرم AMOS انجام شد. در شکل شماره ۱، مدل نهایی پژوهش در حالت استاندارد آورده شده است.

شکل ۱. مدل برازش شده نهایی مربوط به نقش میانجی مقایسه اجتماعی مجازی در رابطه میان سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری در حالت استاندارد

شکل ۱، نشان می‌دهد که مجموع مجذور همبستگی‌های چندگانه (R^2) برای متغیر قلدری سایبری برابر با $0/17$ و برای قربانی شدن سایبری $0/33$ است. این موضوع بیان‌گر آن است که سبک‌های دلبستگی و مقایسه اجتماعی مجازی در مجموع 17 درصد از واریانس قلدری سایبری و 33 درصد از واریانس قربانی شدن سایبری را در نوجوانان تبیین می‌کنند.

1. Schumacker & Lomax
2. Critical ratio (CR)
3. Tolerance
4. Variance inflation factor
5. Durbin-Watson test

جدول ۲. ضرایب استاندارد مسیرهای مستقیم مدل پیشنهادی

مسیرها	ضرایب غیر استاندارد	ضرایب استاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی	مقدار p
دلبستگی ایمن ← قلدری سایبری	-۰/۴۷	-۰/۲۵	۰/۱۱۵	-۴/۱۰۴	<۰/۰۰۱
دلبستگی ایمن ← قربانی شدن سایبری	-۰/۳۵	-۰/۱۷	۰/۱۶	-۰/۳۰۳۹	۰/۰۰۲
دلبستگی اضطرابی ← قلدری سایبری	-۰/۱۸	-۰/۱۱	۰/۱۱۷	-۱/۵۹۵	۰/۱۱۱
دلبستگی اضطرابی ← قربانی شدن سایبری	۰/۵۳	۰/۲۸	۰/۱۱۸	۴/۴۹۳	<۰/۰۰۱
مقایسه مجازی ← قلدری سایبری	۱/۰۷	۰/۳۳	۰/۲۳۶	۴/۵۷۸	<۰/۰۰۱
مقایسه مجازی ← قربانی شدن سایبری	۰/۹۹	۰/۲۷	۰/۲۳۷	۴/۱۹۳	<۰/۰۰۱
دلبستگی اضطرابی ← مقایسه مجازی	۰/۱۸	۰/۳۷	۰/۰۴۳	۴/۳۸۳	<۰/۰۰۱
دلبستگی اجتنابی ← مقایسه مجازی	۰/۱۰	۰/۱۷	۰/۰۴	۲/۰۹۲	۰/۰۳۶

بر اساس نتایج جدول شماره ۲، اثر برآورد مستقیم دلبستگی ایمن بر قلدری ($\beta = -0.25$; $P < 0.001$) و قربانی شدن سایبری ($P = 0.002$)؛ منفی و معنادار بود؛ دیگر یافته پژوهش نشان داد، اثر برآورد مستقیم دلبستگی اضطرابی بر قربانی شدن سایبری ($P < 0.001$)؛ $\beta = 0.53$ و مقایسه مجازی ($\beta = 0.37$; $P < 0.001$) به صورت مثبت معنادار بود. اثر برآورد مستقیم مقایسه مجازی بر قلدری ($P < 0.001$)؛ $\beta = 0.33$ و قربانی شدن سایبری ($\beta = 0.27$; $P < 0.001$) مثبت و معنادار بود. همچنین مشخص شد اثر برآورد مستقیم دلبستگی اجتنابی بر مقایسه مجازی ($\beta = 0.17$; $P = 0.036$) به صورت مثبت معنادار بود. در نهایت مشخص اثر مستقیم دلبستگی اضطرابی بر قلدری سایبری ($\beta = -0.11$; $P = 0.11$) معنادار نبود.

جدول ۳. نتایج بوت استرپ برای مسیرهای غیرمستقیم در مدل پیشنهادی

مسیرها	ضرایب استاندارد	خطای معیار	حد پایین	حد بالا	مقدار p
دلبستگی اضطرابی ← مقایسه مجازی ← قلدری سایبری	۰/۲۰	۰/۰۶	۰/۱۳	۰/۳۶	۰/۰۰۲
دلبستگی اضطرابی ← مقایسه مجازی ← قربانی شدن سایبری	۰/۱۸	۰/۰۷	۰/۱۰۷	۰/۳۴	۰/۰۰۴
دلبستگی اجتنابی ← مقایسه مجازی ← قلدری سایبری	۰/۱۰	۰/۰۶	۰/۰۳	۰/۲۳	۰/۰۵۰
دلبستگی اجتنابی ← مقایسه مجازی ← قربانی شدن سایبری	۰/۱۰	۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۲۰	۰/۰۴۳

آزمون بوت استرپ در جدول شماره ۳، نشان می‌دهد، اثر برآورد غیر مستقیم میان سبک‌های دلبستگی اضطرابی و اجتنابی با قلدری و قربانی شدن سایبری از طریق نقش میانجی مقایسه اجتماعی مجازی، مثبت معنادار است ($P < 0.05$). بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت، متغیر مقایسه اجتماعی مجازی، بین متغیرهای برون‌زا (دلبستگی اضطرابی و اجتنابی) و متغیرهای درون‌زا (قلدری و قربانی شدن سایبری) نقش میانجی دارد. جدول شماره ۴، شاخص‌های برازش مدل ساختاری اصلاح شده پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۴. شاخص‌های برازش مدل

شاخص	df	Probability level	Chi-square	X ² /df	GFI	AGFI	CFI	NFI	IFI	TLI	RMSEA
ملاک برازش	-	-	-	۳ ≥	۰/۹۰ ≤	۰/۸۵ ≤	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۰۸ ≥
مدل	۷	۰/۰۹	۱۲/۱۴	۱/۷۳۶	۰/۹۹	۰/۹۵	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۰۴۸

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۴، شاخص‌های برازش حاکی از برازش خوب مدل پیشنهادی با داده‌ها بود؛ بنابراین مدل پیشنهادی از برازش مطلوبی برخوردار است و داده‌های تجربی از آن حمایت می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، تعیین نقش میانجی مقایسه مجازی در رابطه بین سبک‌های دلبستگی و قلدری و قربانی شدن سایبری در دختران نوجوان بود. یافته اول نشان داد، ارتباط میان دلبستگی ایمن و قلدری و قربانی شدن سایبری به صورت منفی و معنادار و ارتباط میان دلبستگی اضطرابی با قربانی شدن سایبری به صورت مثبت معنادار است. همچنین مشخص شد بین دلبستگی اضطرابی و قلدری سایبری رابطه معناداری وجود ندارد. بر اساس جستجوهای انجام شده در زمینه مطالعات ناهمسو، پژوهشی یافت نشد؛ اما این یافته با نتایج حاصل از پژوهش‌های کیو و همکاران (۲۰۲۲)، یانگ و همکاران، (۲۰۲۳) و ادریم و همکاران (۲۰۲۲) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت بر اساس نظریه دلبستگی (بالبی، ۱۹۶۹)، کودکان از طریق روابط خود با مراقبان، مدلی از اجتماعی بودن را توسعه می‌دهند؛ والدینی که گرم و صمیمی هستند، فرزندان تربیت می‌کنند که در روابطشان با دیگران گرم و مهربان هستند، در حالی که والدینی که نسبت به نیازهای فرزندان بی‌تفاوت هستند یا آن‌ها را طرد می‌کنند، فرزندان تربیت می‌کنند که دیگران را طرد می‌کنند و نسبت به ایجاد و حفظ روابط باکیفیت مردد هستند (بالبی، ۱۹۶۹). بر این اساس، نوجوانانی که خود را به عنوان افرادی با دلبستگی ایمن ادراک می‌کنند، کمتر احتمال دارد که به دیگران زورگویی کنند یا قربانی شوند و داشتن رابطه‌ای با کیفیت پایین‌تر با مراقبان، احتمال اینکه آن کودکان به دیگران زورگویی کنند یا خودشان مورد آزار و اذیت قرار گیرند را افزایش می‌دهد (یانگ و همکاران، ۲۰۲۳). افزون بر این ویژگی‌های تحت تأثیر سبک دلبستگی می‌تواند در ارتکاب قلدری نقش داشته باشد؛ حساسیت مادرانه با دلبستگی ایمن مرتبط دانسته شده است و احتمال اینکه کودک درگیر رفتارهای ضداجتماعی مانند پرخاشگری، بی‌احساسی و تکانشگری شود را کاهش می‌دهد (یانگ و همکاران، ۲۰۲۰؛ ادریم و همکاران، ۲۰۲۲). نوجوانانی که دلبستگی ایمن دارند، سطوح بالاتری از همدلی را نشان می‌دهند، ظرفیت بیشتری برای تنظیم هیجان دارند، بیشتر احتمال دارد که اجتماعی باشند و آزار و اذیت را در روابط، منفی و ناتوان‌کننده می‌دانند (کیو، ۲۰۲۲).

در تبیین عدم وجود ارتباط معنادار میان دلبستگی اضطرابی و قلدری سایبری می‌توان بیان داشت، سطوح بالای اضطراب دلبستگی با رفتارهای واکنشی هیجانی، جستجوی بیش از حد اطمینان، حساسیت بیش از حد و ناامیدی (بالبی، ۱۹۶۹) مرتبط است. در نتیجه، افراد با دلبستگی اضطرابی از این می‌ترسد که در مواقع بحرانی، اطرافیان‌شان ممکن است غیرقابل دسترس و بی‌پاسخ باشند. چنین افرادی یک مدل کاری منفی از خود و یک مدل کاری مثبت از دیگران دارند (یانگ و همکاران، ۲۰۲۳). بنابراین، آن‌ها به شدت نسبت به طرد شدن و شاخص‌های بیگانگی حساس هستند (بالبی، ۱۹۶۹). طبق مفهوم‌سازی‌های نظریه دلبستگی بزرگسالان (شاور و میکولینسر، ۲۰۱۴)، سیستم دلبستگی در مورد سبک دلبستگی اضطرابی بیش از حد فعال می‌شود و در آن افراد بیشتر احتمال دارد در فعالیتهایی که برای برانگیختن حمایت و به حداقل رساندن تهدید طراحی شده‌اند، از جمله چسبیدن یا اعمال اجباری و جستجوی مداوم اطمینان خاطر، شرکت کنند. لذا در فضای مجازی چنین افرادی بیشتر احتمال دارد که هدف قرار گیرند (قربانی شدن) تا اینکه مرتکب قلدری علیه یک فرد شوند. از اینجا ارتباط مثبت دلبستگی اضطرابی با قربانی شدن سایبری نیز قابل تبیین است.

یافته دوم پژوهش نشان داد، مقایسه اجتماعی با قلدری و قربانی شدن سایبری رابطه مثبت معناداری دارد. بر اساس جستجوهای انجام شده در زمینه مطالعات ناهمسو، پژوهشی یافت نشد؛ اما این یافته با نتایج حاصل از پژوهش‌های پارک و پارک (۲۰۲۴) و شو و لی (۲۰۲۴) همسو بود. در تبیین این یافته مطابق با نظریه فشار عمومی (پوتچین و هیندوجا، ۲۰۱۱) می‌توان گفت، وقایع استرس‌زا در زندگی باعث می‌شود افراد احساسات منفی مانند اضطراب و افسردگی ایجاد کنند؛ لذا ممکن است برای تسکین استرس هیجانی به رفتارهای انحرافی روی آورند (پوتچین و هیندوجا، ۲۰۱۱). مقایسه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی تأثیر مهمی بر هیجانات فردی دارد (لانکفورد و سیلوا، ۲۰۲۴). وقتی افراد خود را با دیگران مقایسه می‌کنند، احساس گناه (وقتی از شخص دیگری بالاتر هستند) و حسادت (وقتی از شخص دیگری پایین‌تر هستند) خواهند داشت که ممکن است رفتارهای پرخاشگرانه مربوطه را تحریک کنند (پارک و پارک، ۲۰۲۴؛ شو و لی، ۲۰۲۴). در حقیقت زمانی که افراد مقایسه‌های اجتماعی رو به بالای سایبری انجام می‌دهند، هیجانات منفی را تجربه می‌کنند. برای تخلیه هیجانات منفی خود و دستیابی به خودتنظیمی، ممکن است تمایل به انجام رفتارهای قلدری سایبری داشته باشند (جنگ و همکاران، ۲۰۲۱). تداوم این عمل می‌تواند آن‌ها در معرض خطر قربانی شدن نیز قرار دهد (پوتچین و هیندوجا، ۲۰۱۱).

یافته سوم پژوهش نشان داد، ارتباط میان دلبستگی اضطرابی و اجتنابی با مقایسه اجتماعی مجازی مثبت معنادار است. بر اساس جستجوهای انجام شده در زمینه مطالعات ناهمسو، پژوهشی یافت نشد؛ با توجه به پیشینه پژوهشی محدود، این یافته با نتایج حاصل از

پژوهش پاراواتی و همکاران (۲۰۲۴) و هاشمیان (۱۴۰۱) همسو بود. بر اساس نظریه دلبستگی بزرگسالان (شاور و میکولینسر، ۲۰۱۴)، سبک‌های خودتنظیمی مرتبط با سبک دلبستگی منجر به تفاوت در شباهت ادراک شده خود-دیگری می‌شوند. به طور خاص، راهبردهای غیر فعال‌سازی افراد اجتنابی منجر به دست کم گرفتن شباهت‌های آن‌ها با دیگران می‌شود، در حالی که راهبردهای بیش‌فعال‌سازی افراد مضطرب-دوسوگرا منجر به بیش برآوردسازی شباهت‌های شان با دیگران مهم می‌شود (افراد ایمن هیچ تحریف سیستماتیکی از شباهت خود-دیگری نشان نمی‌دهند) (پاراواتی و همکاران، ۲۰۲۴). به لحاظ نظری، اضطراب دلبستگی بالا تمایل فرد را برای برقراری روابط نزدیک افزایش می‌دهد؛ بنابراین، این افراد ممکن است بیشتر به آرمان‌های اجتماعی توجه کنند و نگران آن‌ها باشند و بیشتر درگیر مقایسه‌های اجتماعی با دیگران شوند. در حالی که مؤلفه اجتناب در پیوند دلبستگی با حفظ فاصله روانی میان افراد در یک رابطه، منجر به مقایسه خود با دیگران می‌شود (شاور و میکولینسر، ۲۰۱۴). این نشان می‌دهد که دلبستگی اجتنابی، باید با بهبود تصویر خود از طریق فکر کردن به جنبه‌های منفی‌تر دیگران مرتبط باشد و قابل پیش‌بینی است که افراد با سطوح بالای دلبستگی اجتنابی در هنگام فکر کردن به افراد مشهور، احساس بهتری نسبت به خودشان خواهند داشت؛ و در نتیجه بیشتر درگیر مقایسه‌های اجتماعی می‌شوند (پاراواتی و همکاران، ۲۰۲۴).

یافته نهایی پژوهش نشان داد، مقایسه مجازی در رابطه میان سبک‌های دلبستگی (اضطرابی و اجتنابی) و قلدری و قربانی شدن سایبری نقش میانجی دارد. بر اساس جستجوهای انجام شده در زمینه مطالعات همسو و ناهمسو، پژوهشی یافت نشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت، افراد علاوه بر انجام مقایسه برای ایجاد انگیزه یا ایجاد احساس بهتر، زمانی که در مورد عنصری از زندگی خود اطمینان ندارند، نیز مقایسه‌های اجتماعی را انجام می‌دهند (فستینگر، ۱۹۵۴). با توجه به اینکه افراد دارای دلبستگی اجتنابی و اضطرابی در مقایسه با افراد دارای دلبستگی ایمن، در مورد روابط خود اطمینان کمتری دارند (شاور و میکولینسر، ۲۰۱۴)، قابل درک است که در روابط خود مقایسه‌های اجتماعی بیشتری را نسبت به افراد دارای دلبستگی ایمن انجام دهند (پاراواتی و همکاران، ۲۰۲۴). در فضای مجازی زمانی که افراد دلبسته اضطرابی پست‌های افراد دیگری را می‌بینند که به نظر می‌رسد در زندگی عملکرد بهتری دارند، هیجانات منفی را تجربه کنند؛ زمانی که افراد بر تفاوت‌های رابطه‌ای با اهداف مقایسه و آنچه آن‌ها را تأیید می‌کند تمرکز کنند، مقایسه‌های تقابلی رخ می‌دهد که منجر به هیجانات منفی مانند خشم، افسردگی و حسادت می‌شود (یعنی هیجانات تقابلی رو به بالا). لذا، در مواجهه با فشار مقایسه اجتماعی رو به بالا در اینترنت، افراد ممکن است پرخاشگرتر شوند که به صورت آزار و اذیت سایبری در محیط آنلاین ظاهر شود (مک کوب و همکاران، ۲۰۲۳). در افراد دلبسته اجتنابی نیز مشخص شده است که آن‌ها تمایل به مقایسه‌های رو به پایین دارند (شاور و میکولینسر، ۲۰۱۴) و ترجیح دهند خود را با افراد ضعیف‌تر مقایسه کنند. افرادی که مقایسه‌های رو به پایین انجام می‌دهند و خود را بهتر از دیگران می‌دانند، عموماً در مقایسه با کسانی که مقایسه‌های رو به بالا انجام می‌دهند، شادی موقت را تجربه می‌کنند (هماندسازی خود با هدف مقایسه)؛ اما همچنین ترس از تبدیل شدن به هدف مقایسه را القا می‌کند (هماندسازی خود با هدف مقایسه) (فستینگر، ۱۹۵۴). این افراد به صورت فعال در مقایسه‌های اجتماعی شبکه‌های اجتماعی شرکت می‌کنند در حالی که دائماً در انجام این کار شکست می‌خورند، زیرا سایر کاربران خود را در تصویری خوش‌بینانه به تصویر می‌کشند. در نتیجه، افراد هر چه بیشتر در فعالیت‌های شبکه‌های اجتماعی شرکت کنند، بیشتر ممکن است هیجانات منفی مانند خشم و حسادت را تجربه کنند که می‌تواند منجر به بروز رفتارهای قلدری شود (پاراواتی و همکاران، ۲۰۲۴). این حضور فعال در شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند با افزایش خطر قربانی شدن همراه باشد (دو و همکاران، ۲۰۲۰). در مجموع، نتایج پژوهش حاضر بیان‌گر آن است که سبک‌های دلبستگی به صورت مستقیم و غیرمستقیم از طریق مقایسه اجتماعی مجازی با بروز قلدری و قربانی شدن سایبری در دختران نوجوان مرتبط است. این یافته‌ها اهمیت سبک‌های دلبستگی و مقایسه اجتماعی مجازی را در بروز قلدری و قربانی شدن سایبری برجسته می‌سازد. در این راستا برای کاهش کافی و مؤثر نرخ رو به رشد قلدری و قربانی شدن در نوجوانان، ارائه مداخلات درمانی با محوریت سبک‌های دلبستگی و مقایسه مجازی یک اولویت است. علاوه بر این در جامعه، باید نظارت بر انتشار اطلاعات آنلاین در فرآیند مدیریت شبکه تقویت شود و محتوای اطلاعات آنلاین نادرست مانند لاف زدن و مقایسه کاهش یابد. با تشویق و ترویج اطلاعات شبکه سالم و واقعی، یک محیط شبکه هماهنگ و گرم ایجاد شود و نگرش‌های ذهنی مثبت ارتقا یابد تا کاربران فضای مجازی از اثرات منفی مقایسه اجتماعی در اینترنت آگاه شوند.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی نیز همراه بود؛ از جمله استفاده از معیارهای خودگزارش‌دهی بود که ممکن است با سوگیری و تحریف در پاسخ‌دهی افراد نمونه همراه باشد. علاوه بر این طراحی مقطعی، توانایی استنتاج علی را محدود می‌سازد، زیرا روابط مشاهده شده میان متغیرها نمی‌تواند به طور قطعی تقدم زمانی را ایجاد کند. همچنین، محدود بودن جامعه آماری به محدوده سنی و موقعیت جغرافیایی

خاص، که ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج را به سایر جمعیت‌ها یا زمینه‌های وسیع‌تر محدود کند. پژوهش‌های آتی با اجرای طرح‌های طولی می‌توانند پویایی و پتانسیل زمانی را بهتر به تصویر بکشند. گسترش نمونه به طوری که شامل جمعیت‌های متنوع در گروه‌های سنی و زمینه‌های فرهنگی مختلف باشد، تعمیم‌پذیری یافته‌ها را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، ترکیب اقدامات عینی، مانند مصاحبه یا مشاهدات رفتاری، در کنار ابزارهای خودگزارش‌دهی، می‌تواند به کاهش سوگیری‌های مرتبط با داده‌ها کمک کند و درک جامع‌تری از عوامل مؤثر در بروز قلدری و قربانی شدن سایبری ارائه دهد.

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک است. نویسنده دوم، استاد راهنما و نویسنده مسئول و نویسنده سوم، استاد مشاور در پژوهش بودند.

منابع

- احمدی قوزلجه، ا. و مهدی‌زاده تواسانی، ع. (۱۳۹۸). ساختار عاملی و ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی مقیاس جهت‌گیری مقایسه اجتماعی. *رویش روان‌شناسی*، ۸ (۶)، ۲۰۹-۲۱۶. <http://frooyesh.ir/article-1-1140-fa.html>
- عسگری‌زاده، ا.، پاکدامن، ش.، هونجانی م.، و قنبری، س. (۱۴۰۲). نسخه ایرانی مقیاس تجدید نظر شده دلبستگی بزرگسالان: روایی و پایایی در جمعیت عمومی. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۷ (۲)، ۱۹۱-۱۶۷. <https://doi.org/10.48308/apsy.2023.230293.1443>
- قاسمی، و. (۱۳۸۹). مدل‌سازی معادله ساختاری در پژوهش‌های اجتماعی با کاربرد AOS Graphics. تهران: جامعه‌شناسان.
- هاشمیان، م. (۱۴۰۱). تدوین مدل نگرش به تصویر بدنی بر اساس پایگاه هویت و سبک دلبستگی با نقش میانجی نگرش فرهنگی/اجتماعی به ظاهر، پذیرش خود، تأیید طلبی و مقایسه اجتماعی. رساله دکتری تخصصی روان‌شناسی بالینی، دانشگاه شیراز. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/5e0cc30e50ab72190627ac78e51d2e6d>
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., & Markos, A. (2016). Development, construct validation and measurement invariance of the Greek cyber-bullying/victimization experiences questionnaire (CBVEQ-G). *Computers in human Behavior*, 65, 380-390. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.08.032>
- Arató, N., Zsidó, A. N., Rivnyák, A., Peley, B., & Labadi, B. (2022). Risk and protective factors in cyberbullying: the role of family, social support and emotion regulation. *International journal of bullying prevention*, 4(2), 160-173. <https://doi.org/10.1007/s42380-021-00097-4>
- Baumann, S., Bernhard, A., Martinelli, A., Ackermann, K., Herpertz-Dahlmann, B., Freitag, C., ... & Kohls, G. (2023). Perpetrators and victims of cyberbullying among youth with conduct disorder. *European child & adolescent psychiatry*, 32(9), 1643-1653. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-01973-0>
- Bowlby, J. (1969). Attachment and loss: Vol. I. Attachment. New York: Basic Books.
- Cascio, C. N., Selkie, E., & Moreno, M. A. (2023). Effect of Technology and Digital Media Use on Adolescent Health and Development: Protocol for a Multimethod Longitudinal Study. *JMIR Research Protocols*, 12(1), e50984. <https://doi.org/10.2196/50984>
- Cassidy, J., Jones, J. D., & Shaver, P. R. (2013). Contributions of attachment theory and research: A framework for future research, translation, and policy. *Development and psychopathology*, 25(4pt2), 1415-1434. <https://doi.org/10.1017/S0954579413000692>
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of personality and social psychology*, 71(4), 810. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.4.810>
- Dou, G., Xiang, Y., Sun, X., & Chen, L. (2020). Link between cyberbullying victimization and perpetration among undergraduates: Mediating effects of trait anger and moral disengagement. *Psychology Research and Behavior Management*, 1269-1276. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S286543>
- Erdem, A., Tunç, E., & Erdem, Ş. (2022). Investigation of the relationship between cyber dating violence and attachment styles in university students. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 12(64), 171-188. <https://doi.org/10.17066/tpdrd.1096231>
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140. <https://doi.org/10.1177/001872675400700202>
- Gibbons, F. X., & Buunk, B. P. (1999). Individual differences in social comparison: Development of a scale of social comparison orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(1), 129-142. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.1.129>
- Kasturiratna, K. S., Hartanto, A., Chen, C. H., Tong, E. M., & Majeed, N. M. (2025). Umbrella review of meta-analyses on the risk factors, protective factors, consequences and interventions of cyberbullying victimization. *Nature Human Behaviour*, 9(1), 101-132. <https://doi.org/10.1038/s41562-024-02011-6>
- Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.

- Köiv, K. (2022). Attachment styles of different groups of vocational learners in bullying behavior. In European Proceedings of International Conference on Education and Educational Psychology. European Publisher. *International Conference on Education & Educational Sciences EpICEEPSY*. <https://doi.org/10.15405/epiceepsy.22123.3>.
- Kucuk, S., Uludasdemir, D., & Unal, S. A. (2024). Examining the relationship between adolescents' social media addiction levels and cyberbullying experiences. *Revista da Escola de Enfermagem da USP*, 58, e20240233. <https://doi.org/10.1590/1980-220X-REEUSP-2024-0233en>.
- Kumar, V. L., & Goldstein, M. A. (2020). Cyberbullying and adolescents. *Current pediatrics reports*, 8(3), 86-92. <https://doi.org/10.1007/s40124-020-00217-6>.
- Lankford, A., & Silva, J. R. (2024). Sexually frustrated mass shooters: A study of perpetrators, profiles, behaviors, and victims. *Homicide studies*, 28(2), 196-219. <https://doi.org/10.1177/10887679221106975>.
- Liṭan D. E. (2025). Online Captive: The Impact of Social Media Addiction on Depression and Anxiety-An SEM Approach to the Mediating Role of Self-Esteem and the Moderating Effects of Age and Professional Status. *Behavioral sciences* (Basel, Switzerland), 15(4), 481. <https://doi.org/10.3390/bs15040481>.
- McComb, C. A., Vanman, E. J., & Tobin, S. J. (2023). A meta-analysis of the effects of social media exposure to upward comparison targets on self-evaluations and emotions. *Media Psychology*, 26(5), 612-635. <https://doi.org/10.1080/15213269.2023.2180647>.
- Nooripour, R., Hosseinian, S., Ghanbari, N., Wisniewski, P., & Sikström, S. (2024). Validity and reliability of persian version of cyber-bullying/victimization experience questionnaire (CBVEQ) among Iranian adolescents. *International Journal of Bullying Prevention*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s42380-024-00211-2>.
- Ognibene, D., Wilkens, R., Taibi, D., Hernández-Leo, D., Kruschwitz, U., Donabauer, G., ... & Eimler, S. (2023). Challenging social media threats using collective well-being-aware recommendation algorithms and an educational virtual companion. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 5, 654930. <https://doi.org/10.3389/frai.2022.654930>.
- Öztürk, F. Ö., Tamaddon, M., & Tezel, A. (2025). Cyberbullying, psychosocial problems and affecting factors among adolescents. *Archives of Psychiatric Nursing*, 54, 12-17. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2024.12.001>.
- Paravati, E., Gabriel, S., Valenti, J., Valent, K., & Buffone, A. (2024). Social comparison, parasocial relationships, and attachment style: how and when do celebrities improve self-liking? *The Journal of Social Psychology*, 164(5), 683-694. <https://doi.org/10.1080/00224545.2022.2149385>.
- Park, H. J., & Park, Y. B. (2024). Negative upward comparison and relative deprivation: Sequential mediators between social networking service usage and loneliness. *Current Psychology*, 43(10), 9141-9151. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-05057-3>.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth & Society*, 43(2), 727-751. <https://doi.org/10.1177/0044118X10366951>.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2012). A beginner's guide to structural equation modeling. Routledge
- Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2014). Adult attachment and emotion regulation. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 237–250): The Guilford Press
- Sorrentino, A., Esposito, A., Acunzo, D., Santamato, M., & Aquino, A. (2023). Onset risk factors for youth involvement in cyberbullying and cybervictimization: A longitudinal study. *Frontiers in psychology*, 13, 1090047. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1090047>.
- Southwell, B. G., Otero Machuca, J., Cherry, S. T., Burnside, M., & Barrett, N. J. (2023). Health misinformation exposure and health disparities: observations and opportunities. *Annual review of public health*, 44(1), 113-130. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-071321-031118>.
- Sun, X., Chen, L., Wang, Y., & Li, Y. (2020). The link between childhood psychological maltreatment and cyberbullying perpetration attitudes among undergraduates: Testing the risk and protective factors. *PLoS one*, 15(9), e0236792. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0236792>.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA* (Vol. 724). Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Tao, X., & Fisher, C. B. (2022). Exposure to social media racial discrimination and mental health among adolescents of color. *Journal of youth and adolescence*, 51(1), 30-44. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01514-z>.
- Taylor, J., & Armes, G. (2024). Social comparison on Instagram, and its relationship with self-esteem and body-esteem. *Discover Psychology*, 4(1), 126. <https://doi.org/10.1007/s44202-024-00241-3>.
- Verduyn, P., Gugushvili, N., Massar, K., Täht, K., & Kross, E. (2020). Social comparison on social networking sites. *Current opinion in psychology*, 36, 32-37. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2020.04.002>.
- Wang, Y., Cai, J., Wang, C., Mu, Y. F., Deng, Z. Y., Deng, A. P., ... & Ran, M. S. (2025). The prevalence and association of traditional bullying and cyber bullying with mental health among adolescent and youth students in China: a study after the lifting of COVID-19 restrictions. *BMC public health*, 25(1), 618. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-20940-9>.
- Xu, L., & Li, L. (2024). Upward social comparison and social anxiety among Chinese college students: a chain-mediation model of relative deprivation and rumination. *Frontiers in Psychology*, 15, 1430539. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1430539>.
- Yang, X., Huang, Y., & Li, B. (2023). Attachment anxiety and cyberbullying victimization in college students: the mediating role of social media self-disclosure and the moderating role of gender. *Frontiers in psychology*, 14, 1274517. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1274517>.

- Zhu, C., Huang, S., Evans, R., & Zhang, W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in public health*, 9, 634909. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>